

A megváltás szentsége: az Eucharisztia mint áldozat

DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG

1972-ben született Budapesten. Domonkos szerzetesnővér, teológus, az Árpád-házi Szent Margitról nevezett Szent Domonkos rendi Nővérek Apostoli Kongregációjának általános főnöknője, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola dogmatika tanára, a Vigilia munkatársa. Legutóbbi írását 2016. 11. számunkban közzöltük.

Az áldozat-mivolt elsőbbsége az Eucharisztia megértésében

¹Lásd Aquinói Szent Tamás: *Summa Theologiae*, III.q.83.a.4.

²Lásd Helmut Hoping: *Il mio corpo dato per voi. Storia e teologia dell'eucaristia*. Queriniana, Brescia, 2015, 364.

³*Summa theologiae*, III.q.73.a.4. ad 3.

⁴Lásd KEK 1328, illetve SC 47.

Az Eucharisztia üdvösségünk teljes titkát magába foglalja.¹ Szentségi módon van jelen benne a megdicsőült Krisztus: mind léte (igazi, valóságos, lényegi jelenlét), mind műve (Krisztus egyetlen áldozata). Úgy is fogalmazhatunk, hogy a megdicsőült Krisztus lesz jelen az Eucharishtiában, élete felajánlásának gesztusában, amelybe belevon minket.² Szent Tamás megfogalmazásában: „Az Eucharishtiát hostiának [áldozatnak] nevezzük, mert Krisztust magát tartalmazza, aki üdvösséges áldozat.”³

Éppen az Eucharisztia titkának nagysága, fensége indokolja, hogy egyetlen szó vagy teológiai fogalom nem tudja visszaadni a gazdagságát.⁴ Amikor a teológia le akarja írni, akkor úgy beszél róla, mint áldozatról, mint Krisztus valóságos jelenlétéről, mint kommunióról vagy lakomáról (a szentáldozás révén közösség Krisztussal), mint ami az egyház egységének jele, és mint a jövődő dicsőség zálogáról.

Az egyház története folyamán a hangsúlyok természetesen változtak. Amikor azonban az Eucharisztia lényegét akarjuk megragadni, nem elég, ha pusztán arányok megtartására kívánunk koncentrálni, hiszen az Eucharisztia egyetlen valóság, akció, amelynek különböző dimenziói szorosan egybetartoznak. Ezt az egybetartozást a Katolikus Egyház Katekizmusa is aláhúzza: „A szentmise egyszerre és elválaszthatatlanul a keresztáldozatot megörökítő áldozati emlékezés és az Úr testével és vérével való közösség szent lakomája. Az eucharisztikus áldozat ünneplése teljesen a Krisztussal történő bensőséges egyesülésre irányul az áldozás által. Áldozni annyit jelent, mint magát Krisztust fogadni, aki önmagát áldozta értünk.”⁵

Az egésznek a megragadásában azonban az áldozat fogalmának bizonyos értelemben elsőbbséget kell tulajdonítanunk. „Krisztus testét a kereszt teszi alkalmassá arra, hogy újra felajánlják és megegyék, amint azt az áldozatban való részvétel megköveteli.”⁶ Az Istennel való egyesülést kifejező lakoma feltétele, ahogyan az ószövetségi áldozatok, például a Sínai hegyi szövetségkötés esetében is (Kiv 24), az áldozat. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az eucharisztikus áldozat szentségi módon teszi jelenvalóvá Krisztust abban a cselekményében, amelyben az Atyának ajánlja fel magát értünk, s e gesztus által testéből és véréből, melyek az oltáron jelen vannak, létrehozza magát az áldozatot. Krisztus ön-

⁵KEK 1382, EE 16. Az Eucharisztia különböző szempontjairól lásd továbbá Dolhai Lajos: *A szentségek teológiája*. Szent István Társulat, Budapest, 2011, 192–195.

⁶*Summa theologiae*, III.q.81.a.3. ad 1.

⁷Lásd *Summa theologiae*, III.q.76.a.2. ad 1.

⁸Lásd Max Thurian: *L'Eucharistie*. Delachaux et Niestlé, Neuchâtel, 1963, 196.

⁹Hasonlóképpen a Római Misekönyv Általános Rendelkezéseinek előírása, hogy a miséző pap csak a szentélyben lévőeknek adja át a béke jelét – amely szertartás egyébként is választható. (154)

¹⁰Rövid áttekintést erről lásd Joseph Ratzinger: *Teologia della liturgia*. In uő: *Opera omnia XI. La teologia della liturgia*. Lev-Herder, Città del Vaticano, 2010, 732–734.

¹¹Lásd erről Joseph Ratzinger: i. m. 740–741.

¹²Matthew Levering kifejezése, lásd uő: *Sacrifice and Community. Jewish Offering and Christian Eucharist*. Oxford, Blackwell, 2005, 8–12.

ajándékozó halálának jelenvalósága nélkül az Eucharisztia csak megemlékezés, vacsora, közös étkezés lenne. A feltámadt és dicsőséges Krisztus válik jelenvalóvá a misében, de itt a földön a dicsőséges Krisztust csak sebhelyein keresztül, feláldozott valóságában érjük el.

Az áldozatbemutatásnak, illetve az utolsó vacsorán a keresztáldozat elővételezésének „logikája” megvilágítja Jézus alapító szavait: ahogyan az utolsó vacsorán, úgy a szentmisében is, a test és a vér elkülönítése Krisztus szenvedését jeleníti meg, hiszen a vér ott is külvált a testtől.⁷ Amint Max Thurian megjegyzi, amikor az apostolok az utolsó vacsorán magukhoz vették Krisztus testét és véréit, maguk előtt a kenyérben és a borban Krisztus testét és véréit látták, mint a feláldozásra váró új Húsvéti báránnyt, vagyis egy áldozat jeleit.⁸ De ez a „logika” átjárja a szentmise liturgiájának gesztusait is. Ilyen például az, hogy az áldozat nem teljes az étkezés nélkül, ezért szükséges legalább a pap áldozása a misében. Szintén az áldozatbemutatás logikáját idézi a pap és az oltár fizikai kapcsolata a felajánlástól a pap áldozásáig. Így az 1917-es egyházi törvénykönyv még azt is előírta, hogy a miséző papnak nem szabad a misén belül olyan távolságban lévő hívőket áldoztatnia, ahonnan az oltárt nem látja (868. kánon).⁹

Az Eucharisztia, a többi hitigazsághoz hasonlóan, nem önmagában, izoláltan áll. Amikor az Eucharisziáról mint áldozatról beszélünk, akkor ezért is érdemes emlékezetbe idéznünk, milyen más hitigazságokkal van összefüggésben: elsősorban Krisztus üdvözítő művével, a megváltásnak mibenlétével, hiszen az Eucharisztia a megváltás szentsége; aztán azzal, hogy a közvetítésben milyen szerepe van Krisztus emberségének; továbbá, hogy hogyan kapcsolódhat bele Krisztus üdvözítő művébe az egyes ember és az egyház. Az Eucharisziának mint áldozatnak megértése tágabban olyan, a teológia egészét átfogó kérdésekkel is kapcsolatban van, hogy például milyen viszonyban van az Újszövetség istentisztelete az Ószövetségi kultusszal, illetve, hogy isteni kegyelem és emberi szabadság milyen viszonyban vannak, mennyiben mondható autonómnak, vagy aktívnak az emberi szabadság.

Manapság az Eucharisziának mint lakomának, közös étkezésnek, kommúnióknak értékelése nem jelent nehézséget, annál inkább az áldozaté. A hatvanas évektől jelen van a katolikus teológiában is az Eucharisziának mint áldozatnak a kritikája, szoros összefüggésben a megváltásnak mint engesztelő áldozatnak, mint elégtételnek az elutasításával.¹⁰ Különösen a felvilágosodás deizmusa után nehézséget jelent a biblikus helyettesítés, helyettesítő engesztelés és elégtétel gondolata. Ezek a fogalmak egyrészt feltételezik, hogy a bűn nem csak elkövetőjét rombolja, hanem az Isten által akart rendet is megsérti, és így valamiképpen magát Istent is; valamint azt, hogy egy kiválasztott személy másokat képviselhet Istennel való kapcsolatukban.¹¹

Ennek a kritikának eredménye olyan „eucharisztikus idealizmus”,¹² amely az áldozat rovására hangsúlyozza a kommúniót, illetve a kettőt szétválasztja. Olyannyira, hogy a közelmúltban, II. János Pál pápa

¹³Az áldozatnak erről az elsőbbségéről lásd Aidan Nichols: *The Holy Oblation: on the Primacy of Eucharistic Sacrifice*. The Downside Review 122 (2004) 259–272. Ma megújult érdeklődésnek lehetünk tanúi az áldozat tágabb, vallástörténeti fogalmát illetően. Lásd Philip McCosker áttekintő cikkét: *Sacrifice in Recent Roman Catholic Thought: From Paradox to Polarity, and Back Again?* In: *Sacrifice in Modern Thought*. (Ed. Julia Meszaros, Johannes Zachhuber.) OUP, Oxford, 2012, 132–146.

A reformátorok kritikája: nem áldozat, hanem emlékezés

¹⁴Lásd Matthew Levering: i. m. 10–12.

¹⁵Lásd Luther Márton: *Az egyház babiloni fogságáról* szóló könyvecske. (Ford. Masznyik Endre.) Aeternitas, Felsőörs, 2005, 30.

¹⁶Lásd Luther Márton: i. m. 34.

¹⁷Joseph Ratzinger: *L'Eucaristia è un sacrificio?* In: *Opera Omnia XI. La teologia della liturgia*, i. m. 294–307.

utolsó enciklikájában, melyet az Eucharisztia titkának szentelt, egyensúlyvesztéstől fél, vagyis hogy az áldozat rovására az Eucharisztia pusztán testvéri összejövetel lesz, étkezéssel (*Ecclesia de Eucharistia*, 10). Ezért ő az első helyet nyomatékosan az áldozat szempontjának adta, ezzel is hangsúlyozva, hogy az Eucharisztia elsősorban áldozati cselekmény.¹³ Éppen emiatt sok szempontból ígéretes Matthew Levering könyve, aki az ószövetségi hagyomány alapján mutatja be, az áldozat hogyan az Istennel való közösség, egyesülés feltétele. Az Eucharisztia beteljesíti Izrael vágyát az Istennel való közösségre, amely az áldozatból való részesedéssel valósult meg. Így Krisztus áldozata beteljesíti, és nem egyszerűen feleslegessé teszi az ószövetségi áldozatokat.¹⁴

A Tanítóhivatal a reformátoroknak válaszolva fejtette ki különös gondossággal a valóságos jelenlét és az áldozat szempontjait, hogy a titok teljességét megőrizze. Ezért is érdemes felidézni a zsinati tanítás hátterét és lényegi mondanivalóját.

A reformátorok kritikája az egyház eucharisztikus hitét és gyakorlatát illetően nem korlátozódott a nyilvánvaló visszaélésekre. Luther joggal harcolt olyan, a késő középkorban az egyház gazdag eucharisztikus életének talaján elharapózott visszaélések ellen, mint például a misék értékének mennyiségi szemlélete (mely szerint egy emberért bemutatott mise értékesebb, mint sokért), vagy a votívmisék sokasága; harca azonban nemcsak a visszaélésekre irányult, hanem általában az egyház eucharisztikus áhítata és a miséről mint áldozatról szóló tanítás ellen is.

Luther már egyik viszonylag korai művében (*Az egyház babiloni fogságáról*) megfogalmazza a „pápás misével” kapcsolatos véleményét: „A fent említett szentség harmadik fogsága az az igen istentelen visszaélés, aminek következménye, hogy mainapság csaknem semmi nincs az egyházban, amit jobban tartanának, és amiről inkább meg lennének győződve, mint hogy a mise valami jó cselekedet vagy áldozat”.¹⁵ A mise valójában Krisztus ígérete, „testamentuma”, örökhatáru, kiengesztelődésre és a megváltásra, amelyet hittel kell befogadnunk. Krisztus ingyenesen ígéri meg minden bűnünk bocsánatát, ezt az ígéretet erősíti meg testének és vérének odaadásával, és a kenyeret és a bort az ígéret jeleként hagyja.¹⁶ A római mise viszont Istennek felajánlandó áldozat azzal a céllal, hogy kegyelmeket nyerjünk el.

Amint Joseph Ratzinger megjegyzi, a hit általi megigazulásról szóló tanítás a mise áldozat mivoltát illetően lesz igazán érthető és éles.¹⁷ A Krisztus-eseménynek éppen az a lényege, hogy az ember nem saját erejéből, áldozatok és egyéb cselekedetek felajánlásával akar az Istennel kiengesztelődni, ahogyan ez az ószövetségi törvény uralma alatt történt. Krisztus újdonsága abban áll, hogy maga Isten vet véget ezeknek az emberi kezdeményezéseknek, és Krisztus által Ő maga adja az üdvösséget, amelyet az ember soha nem lenne képes kiérdemelni. A római mise tehát elvetendő, mert a tettek által nyert megigazulás

műve, miközben az üdvözítő áldozatot elfogadni kellene csak, nem felajánlani. Az igazi istentisztelet deformálásáról van szó, ha az üdvösség hittel történő elfogadása helyett az ember újra áldozatokhoz folyamodik: így megint a Törvény foglalja el a kegyelem helyét.

Egyetlen igazi áldozat van tehát, a kereszt véres áldozata — hangsúlyozza Luther helyesen a Zsid 9,12 alapján —, amely helyettesítette az ószövetségi áldozatokat. Erre az áldozatra az egyház emlékezik az úrvacsorában, ezért ad hálát, befogadja Isten bocsánatát, és a részvétel által közösségbe kerül Krisztussal. Mivel emlékezés, az ajándék hittel való elfogadása, ezért nem lehet *felajánlani*. A mise nem egyfajta „jócselekedet”, amellyel Isten tetszését megnyerhetjük. „Sokkal helyesebb, ha mindent tagadunk, mintha helyben hagyjuk, hogy a mise cselekedet vagy áldozat.”¹⁸ Ha a szentmise áldozat lenne, akkor ez elhomályosítaná a keresztáldozat engesztelő erejét. Luther kritikája azt feltételezi, hogy a bűnök bocsánata csak Krisztus vére árán lehetséges (Zsid 9,22 alapján) — a szentmise ezért sem lehet valódi áldozat, hiszen ott nem történik vérontás. A mise konkrét formája elleni harc is az áldozati mivolt tagadásából ered: „De még egy más botránykövet is el kell utunkból távolítani, és ez sokkal nagyobb és különösebb, tudniillik, hogy szerte hiszik, miszerint a mise áldozat, mely Istennek áldoztatik; s e nézettel a kánon szavai is egybehangzónak látszanak.”¹⁹ Luther ezért támadja a misekánont (mert szerepelnek benne az áldozatra, és az áldozat felajánlására vonatkozó szavak), a felajánlás imáit, a halottakért felajánlott miséket, a magánmiséket és a szolgálati papságot.

¹⁸Luther Márton: i. m. 46.

¹⁹Luther Márton: i. m. 45.

²⁰Kálvin János: *A keresztény vallás rendszere.* (Ford. Ceglédi Sándor és Rábold Gusztáv.) Pápa, 1910, II.k., IV. 18, 695.

²¹Kálvin János: i. m. II.k., IV. 18, 697.

²²Uo. 701.

Lutherhez hasonló módon Kálvin azt gondolja a mise katolikus felfogásáról, hogy az engesztelő áldozat Isten haragjának csillapítására.²⁰ A misének szerinte csak hála- és dicséretáldozatként van értelme. A szentmiseáldozat, az áldozat felajánlása Krisztus szenvedését és hálát semmivé teszi, sőt feltételezi, hogy Krisztus halála hatástalan volt: „Krisztus keresztje menten elveszti erejét, ha oltárt állítanak”²¹ „Amekkor a különbség van az adni és kapni között, annyira különbözik az úrvacsora sákramentumától az áldozat.”²²

A lutheri és kálvini kritika alapján adódnak tehát azok a kérdések, melyekre a Trentói zsinatnak válaszolnia kellett. Mi a viszony az utolsó vacsora, a keresztáldozat és a szentmise között? Engesztelő áldozat-e a szentmise, vagy csak dicséret- és hálaáldozat? A keresztáldozat egyszeri történeti esemény-e, és ha nem, akkor milyen módon hat, aktív a jelenben? Mi a szerepe az egyháznak, egyáltalán az emberi közvetítésnek, kiemelt módon a papnak, az áldozat felajánlásában? Egyáltalán, miért van arra szükség, hogy az emberi közreműködés mintegy aktívvá tegye Krisztus egyszeri áldozatát? Ha a mise engesztelő áldozat, akkor hogyan értjük az „ex opere operato” hatását?

A Trentói zsinat tanítása

A zsinatnak először is azzal kellett szembenéznie, hogy a felvetett kérdéseket a késői skolasztika nem tárgyalta alaposan. Bizonyosság volt arra nézve, hogy a szentmise áldozat, de arra nem volt pontos teológiai válasz, hogy mi a kapcsolat az utolsó vacsora és a szentmise kö-

zött. Valóban tisztázatlan volt, hogy a szentmiseáldozatban a keresztáldozat megismétléséről van-e szó, vagy esetleg új áldozatról: ebben a tekintetben tehát Luther lényeges kérdést vetett fel. A zsinatot közvetlenül megelőző időszakban több teológus, így például Tommaso de Vio (Caietanus), akit X. Leó pápa legátusaként küldött az augsburgi diétára 1518-ban, vagy Melchior Cano már igyekeztek megmagyarázni, hogy a szentmise áldozata ugyanaz, mint a keresztáldozat.²³ A szorosan vett dogmatikai kérdéseken túl, a zsinat foglalkozott az összes olyan kérdéssel az Eucharisziát illetően, melyet a reformátori kritika vetett fel, így tehát a mise áldozat mivoltával, az átlényegüléssel, és a két szín alatti áldozással, továbbá megvédte a katolikus gyakorlatot (misék a szentek tiszteletére, magánmisék, a szentmise szertartásai stb.).

²³Lásd erről bővebben Hubert Jedin: *Storia del concilio di Trento*. Vol. III, Morcelliana, Brescia, 1973, 492skk.

A Trentói zsinat három dokumentumban foglalkozott az Oltáriszentséggel: dogmatikai szempontból, mint szentséggel (DH 1635–1661), és mint áldozattal (DH 1738–1760), valamint a két szín alatti áldozás kérdésével (DH 1760). A két tanító dekrétum a zsinat különböző szakaszaiban született meg. A zsinat programjában először az Eucharisztia mint szentség szerepelt, a második periódusban így a valóságos jelenlétről, az átlényegülésről, az Oltáriszentségről mint eledelről és az Oltáriszentség tiszteletéről értekezett a zsinat. A valóságos jelenlét tisztázása nem járt együtt ekkor az áldozat taglalásával. Szentség (valóságos jelenlét és lakoma) és áldozat szempontjainak ez az eredetileg nem szándékolt szétválasztása olyan, előre nem látott hatásokkal is járt, hogy a későbbiekben a teológia szintjén nehéz volt egységben látni a hit tartalmát. Így a valóságos jelenlétről szóló tanítás gyakran szinte izolálódott. Ennek a megélt hitben az lett a következménye, hogy a szentmise egyetlen „értelme” sokszor az lett, hogy Krisztus valóságos jelenlétét mintegy „létrehozza”, elfelejtve, hogy a teljes Krisztus van jelen, tevékenységében. Közvetve ez hozzájárult a szentmise teljes liturgiájának leértékeléséhez is, hiszen „a lényeg a konszekráció érvényessége”.

A szentmise mint áldozat témája először a zsinat bolognai periódusában (1547–48) került terítékre, ekkor még csak a teológusok tárgyaltak róla. A zsinat második szakaszában, 1551–52-ben mind a teológusok, mind a zsinati atyák tárgyaltak róla Trentóban. A kiinduló pont mindkét esetben a reformátorok tételeiből összeállított lista volt. A második periódus nem ért a vita végére, a zsinati dekrétum csak a harmadik periódusban született meg.²⁴ Ekkor a zsinat az egyházi rend szentségével együtt kezdte tárgyalni a szentmiseáldozatot. A kettő szorosán összefüggött, hiszen a szentségi papság legfontosabb oka az eucharisztikus áldozat bemutatása.²⁵ A zsinat ebben az esetben nem akarta az eucharisztikus áldozatot kimerítően tárgyalni, és tartózkodott attól is, hogy a még nyitott kérdéseket lezárja.

A zsinati dekrétum szerint Krisztus egyszerű ajánlotta fel magát a kereszt oltárán, és ezzel örök megváltást szerzett (Zsid 9,12) Megkülönbözteti ettől az egyszerű keresztáldozat szentségi aktualizációját az

²⁴A téma tárgyalásáról lásd Hubert Jedin: i. m. vol. III. 49–73, 377–407.

²⁵Hubert Jedin: i. m. vol. III, 475–505; vol. IV, 273–326.

²⁶Zsid 10,12.

²⁷Lásd Charles Journet:
*Le mystère de
l'Eucharistie.* TÉQUI,
Paris, 1980, 33.

Eucharishtiában. A szentmise tehát nem új áldozat, vagy az áldozat sokszorozása, ismétlése, illetve felújítása, mintha Krisztus egyszeri és tökéletes áldozata nem lett volna elégséges vagy hatékony,²⁶ hanem újra jelenvalóvá tétel (*repraesentatio*): Krisztus áldozatának örök jelenébe kapcsol be minket a szentmise. A szentmiseáldozat megvalósulása az idő csodája: az idő, amely a mi jelen pillanatunkat a Kálváriától, Krisztus időbeli gesztusától elválasztja, eltűnik, és ebben a pillanatban megvalósul a közvetlen kapcsolat a világ megváltásának eseményével. Ami ismétlődik, az a *szentségi cselekmény*.²⁷ Vagyis épp hogy nem a keresztáldozat leértékeléséről van szó, hanem a közép-pontba, ragyogó fénybe való helyezéséről.

Krisztus áldozata nem pusztán egyszeri történelmi esemény. Univerzális jelentősége miatt akarta Krisztus, hogy legyen látható áldozat, hogy „azzal tegye jelenvalóvá a keresztet ama egyszer véresen megtörténtet, és annak emléke a világ végéig fennmaradjon, és annak az áldozatnak az üdvösségszerző ereje a tőlünk naponta elkövetett bűnök megbocsátására legyen alkalmazva” (DH 1740). Vagyis maga Krisztus az, aki azt akarta, hogy áldozata, az egyszeri történelmi esemény, rituálisan jelenvalóvá tehető legyen a szentségi jelek alatt, hogy annak hatása elérhető legyen (*applicatio*) minden időben. A kereszt és a miseáldozat tehát elválaszthatatlan. „Egy és ugyanaz az áldozat, ugyanaz a felajánló is — most a papok szolgálata által — mint aki akkor a keresztet önmagát fölládozta, csakis a feláldozás módjában van különbség” (DH1743).

Mivel ugyanazt a Krisztust tartalmazza, aki a kereszt oltárán áldozta fel önmagát, ezért a szentmise — a keresztáldozathoz hasonlóan — engesztelő áldozat, melyet fel lehet ajánlani élőkért és holtakért. Ha a megváltásnak engesztelő hatása van, akkor a megváltás szentségének is. A szentmise így nem hozzáad Krisztus engeszteléséhez, hanem annak hatását az egyéneken megvalósítja. Hangsúlyozza viszont a zsinat — ismét a reformátori kritikára válaszolva —, hogy nem a bűnök automatikus, *ex opere operato* megbocsátásáról van szó: „ezen áldozat által történik, hogy, ha igaz szívvel és helyes hittel, félelemmel és tisztelettel, megtört szívvel és bűnbánóan Istenhez »járulunk, irgalmat nyerünk és kegyelmet találunk, amikor segítségre szorulunk« (Zsid 4,16). Ettől az áldozattól megengesztelődve az Úr, a bűnbánat ajándékát és kegyelmet adva, még a legnagyobb bűnöket és vétkeket is megbocsátja” (DH 1743).²⁸

A trentói dekrétum több, a zsinaton vitatott kérdésben nem foglalt állást, vagy olyan megfogalmazást választott, amely nyitott volt különböző értelmezésekre. Nyitva hagyja például, mennyiben volt engesztelő áldozat az utolsó vacsora. Nem lezárt kérdés az sem, hogyan ajánlja fel magát Krisztus a pap által.²⁹

²⁹Lásd uo. 120.

Keresztáldozat és szentmiseáldozat: „Amikor felemelnek a földről, mindenkit magamhoz vonzok” (Jn 12,32)

A zsinat nem törekedett a szentmiseáldozat kimerítő tárgyalására. Ezért az alábbiakban két olyan mozzanatot szeretnék bővebben kifejteni — keresztáldozat és szentmiseáldozat viszonyát, valamint az emberi bekapcsolódás kérdését —, amelyek a teológiát különösen is foglalkoztatták.

Mint láttuk, a zsinati tanítás központi állítása, az egyház hitét megvallva, hogy a szentmise áldozata és a kereszt áldozata egyetlen áldozat, a szentmise Krisztus szenvedését jeleníti meg: „egy és ugyanaz az áldozati adomány; a papok szolgálatával fölajánló személy ugyanaz, mint aki akkor a kereszten föláltozta önmagát, csak az áldozatbemutató módja különbözik”. „(...) ebben az isteni áldozatban, mely a szentmisében történik, ugyanaz a Krisztus van jelen és áldoztatik föl vérontás nélkül, aki a kereszt oltárán »egyszer véresen áldozta föl önmagát«.”³⁰

³⁰KEK 1367; DH 1743.

Az egyszer megtörtént esemény jelenvalósága, jelenvalóvá tétele ellentmondásnak tűnhet, de az egyház hite töretlenül ragaszkodik ehhez. Az egyház liturgiája, melyet több II. Vatikáni zsinati dokumentum is idéz, így fogalmazza meg jelen pillanatunknak a megváltás pillanatával való egybeesését: „Valahányszor ennek az áldozatnak emlékéket ünnepeljük, megváltásunk műve megy végbe”.³¹ Hasonlóképpen, II. János Pál az *Ecclesia de Eucharistia* enciklikában „szentségi módon megörökített áldozatról” beszél (EE 11, SC 47). De hogyan lehetséges, hogy a múlt egy eseménye — a keresztáldozat — jelenvaló lesz? Hogyan lehet a múlt egyszerre jelen is? Sem a Trentói zsinat, sem a Tanítóhivatal nem nyilatkozott definitív módon arról, hogyan lehetséges ez, és miben is áll egészen pontosan az áldozat valósága.

³¹Jelenleg 2. évközi vasárnap, idézi SC 2, illetve LG 3, és XII. Piusz pápa *Mediator Dei* enciklikája, AAS 39 (1947) 551.

A 20. század első felének legnagyobb teológusait foglalkoztatta ez a kérdés (Maurice de La Taille, Marius Lepin, Anscar Vonier stb.). Ezek a szerzők az áldozatnak alapvetően a vallástörténet alapján definiált fogalmát alkalmazták az Eucharisziára, és azt keresték, hogyan lehet Krisztus földi életéhez vagy megdicsőült mennyei mivoltához kapcsolni az áldozati gesztust. Odo Casel misztérium-teológiája (misztérium mint szentségi cselekmény, ami újra aktualizálja Krisztus megváltó művét) is válaszkíséretet kívánt lenni erre a kérdésre, tudniillik hogy egy történeti esemény hogyan lehet jelenvaló. Nagyhatalú okfejtése szerint a megváltás aktusának lényege — amely időfeletti, örök — van jelen, aktualizálódik a szentségben. Nem Krisztus változik, hanem ő vonja be a jelent mennyei valóságába.

Charles Journet szerint az átváltoztatás által a dicsőséges Krisztus van jelen. De papságának örökké tartó mivolta azt jelenti, hogy ahogyan szenvedésével és halálával egyszer és mindenkorra üdvözíteni akart minket, úgy örök közbenjárása miatt, megváltó aktusával van jelen. Ezt fejezi ki a Jelenések könyvének leírása (5,6) a Bárányról, aki úgy áll, mintha leölték volna: mintegy bemutatja az Atyának az egyetlen áldozati gesztust.³²

³²Lásd Charles Journet: *The Mass. The Presence of the Sacrifice of the Cross*. St. Augustine's Press, Indiana, 2008, 63–65.

A továbbiakban az Ige által felvett emberség megértése mutathat utat, hogy megértsük az áldozat jelenvalóságát. Jézus emberi cselekedetei — a személyes egység (*unio hypostatica*) miatt — az Ige saját, személyes cselekedetei. A felvett emberség az Ige „eszköze” lett (*instrumentum coniunctum divinitatis*), némiképp hasonló módon, mint ahogyan az emberben a test a lélek eszköze. Jézus emberi tettei ezért nem pusztán történeti, pontszerű emberi cselekedetek, hanem az isteni személy eszközei és jelei lesznek. Krisztus történeti embersége így az isteni hatékonyságnak a jele és eszköze. Az ember Jézus csele-

³³Lásd Benoît-Dominique De La Soujeole: *La présence dans les saints mystères. Réflexions à propos du*

présence christologique de l'Eucharistie. Revue Thomiste 104 (2004), 395–419.

³⁴Lásd továbbá KEK 519–521.

³⁵Blaise Pascal: *Gondolatok* (Brunschvicg-szöveg, n.553). (Ford. Pödör László.) Gondolat, Budapest, 1983, 261. Lásd továbbá KEK 478.

³⁶Lásd Benoît-Dominique De La Soujeole: i. m.

³⁷Ez hatással van arra is, hogy gondoljuk el a „keresztény időt”: nem egyszerűen „Krisztus utáni idő”, hanem Krisztus földi életének, amelyet a Húsvét foglalt össze, kiterjesztése. Lásd erről a fenti cikk, 415–419.

Krisztus áldozata és emberi közreműködés

³⁸*Deus Caritas est*, 13.

³⁹Lásd bővebben Aidan Nichols: i. m. 268–269.

kedetei tehát, amelyek jelzik, feltárják az üdvösség egyetemes akarását és véghezvitelét, részeseznek az Ige örökkévalóságában. Ezeknek az emberi cselekedeteknek, így a szenvedésnek, a személyes egység (*unio hypostatica*) miatt, egyetemes hivatásuk, rendeltetésük van. De a szenvedés megváltó hatását Krisztusnak az a tökéletes, minden embert átfogó, minden ember üdvösségére irányuló szeretete adja, amely a szenvedésében kinyilvánult.³³ Krisztusnak ez a minden ember üdvösségére irányuló, mindenkivel „kortárs” tökéletes szeretete, az isteni örökkévalóság részese egyrészt a személyes egység miatt, másrészt azért, mert Krisztus már földi életében nemcsak úton lévő (*viator*), hanem már célba is ért (*comprehensor*), vagyis az üdvözültek istenlátását és szeretetét bírta emberségében is. Krisztus földi élete titkainak ezt az örök jelenvalóságát így fogalmazza meg a LG 7: „a szentségek által [a hívők] titokzatos és valóságos módon egyesülnek a szenvedő és megdicsőült Krisztussal”.³⁴ Így az egyszeri emberi cselekedeteken keresztül érhet el minket ma is Krisztus kegyelmének hatása.

Ez teszi érthetővé a misztikusok beszámolóit, akik személyesen tapasztalják a szenvedő Krisztusnak minden emberrel megvalósuló egyidejűségét. Pascal így adja vissza ezt Jézus szavaival: „*Gondoltam rád a halállal viaskodva, vérem e cseppjeit éretted hullattam*”.³⁵ Krisztus történeti tettének ezt a jelenbeliséget „folytatólagos történetiségnek” hívhatjuk.³⁶ Így tehát Krisztus történeti misztériuma aktív a szentségekben. A megváltás hatásai Krisztus történeti megváltó tetteinek a közvetlen hatásai az egyes emberben. Ezek nem új cselekmények, hanem a „történeti Krisztus cselekedetei”, amelyek mintegy „rekapitulálódtak”, összetömörültek Húsvétjában, s amelyek örök dimenziójuk miatt érinthetnek meg minket itt és most.³⁷

„Az Eucharisztia egyesít bennünket Jézus önátadásának aktusával. Mi nemcsak statikusan fogadjuk be a megtestesült Logoszt, hanem részeseivé válunk önátadása dinamikájának.”³⁸

A katolikus hit vallja a teremtményi együttműködés lehetőségét a megváltói mű aktualizálásában, alapvetően azért, mert a megváltott emberi szabadságot az isteni kegyelem integrálja saját működésébe.³⁹ Amikor tehát azt állítjuk, hogy a szentmise felajánlója maga Krisztus, ez nem zárja ki azt, hogy ebben eszközül embereket használjon fel (elsősorban a felszentelt papot, aki az önmagát felajánló Krisztust jeleníti meg), nem adunk hozzá Krisztus áldozatához olyant, amely ne tőle függne, és kapná erejét. Az egyház felajánlja Krisztus áldozatát, és ezzel állítja, hogy az ember, embersége szerint, bekapcsolódhat a megváltás aktualizálásába, és nem csak a megváltás passzív befogadásáról van szó.

Luther és a reformátorok ezt az emberi közreműködést vetik el: az úrvacsorában kizárólag a felülről lefelé induló irányt hangsúlyozták, kizárva az embertől az Isten felé irányulót. Amint arra Wilhelm Averbek rámutat, ennek az elutasításnak a kegyelemtanin túl krisztológiai eredete van. Luther nem tulajdonít aktív szerepet Krisztus emberségének a megváltás művében: Krisztus Isten képviselője, de nem

⁴⁰Edward Kilmartin:
*The Eucharist in Recent
Literature. Theological
Studies*, 32 (1971)
233–277: 251.

⁴¹Lásd Charles Journet:
*The Mass. The Presence
of the Sacrifice
of the Cross*, i. m. 25.

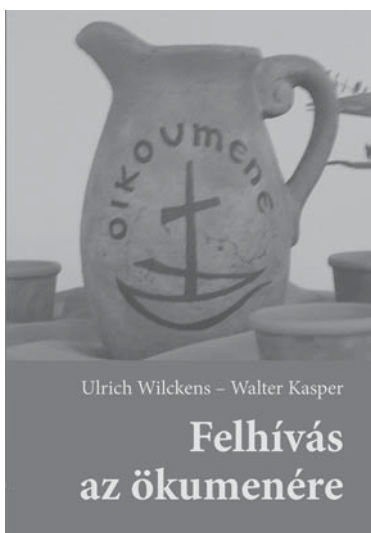
⁴²Joseph Ratzinger –
XVI. Benedek: *Názáreti
Jézus II.* (Ford. Martos
Levente Balázs.)
Szent István Társulat,
Budapest, 2011, 178.

⁴³KEK 1368;
lásd SC 48 és LG 11.

képviseli az embereket Isten előtt. Ha viszont az emberi nemet képviseli Isten előtt, és emberségének ebben aktív szerepe volt, akkor érthető, hogy az egyház bemutatja az Atyának Fia áldozatát. A lutheri kritika — más esetekhez hasonlóan — itt is alábecsüli az ember képességeit és túlhangsúlyozza Isten mindenhatóságát.⁴⁰ Ahogyan a megváltásban is, Krisztus önfelajánlása a misében sincs az emberiség részvétele nélkül: az ember arra kap meghívást, hogy bevonódjon ebbe az önfelajánlásba, saját magát és magát Krisztust is felajánlva.⁴¹ Krisztus felajánlása így magába foglalja az emberek felajánlását is. Ez nem autonóm cselekvést jelent az ember részéről, hiszen az Istennek adott emberi kegyelmi választ mindig megelőzi Isten kegyelme. A misében tehát Krisztus saját cselekvésébe vonja be az egyház cselekvését.

Végül a megváltott emberi szabadság távlatairól szóló katolikus hit nyilvánul ki abban is, hogy a megkeresztelt hívő Isten számára áldozattá válik, képes az új istentiszteletre (lásd Róm 12,1), de csak akkor, ha belép „Jézus Krisztus testben megvalósult szeretetébe”,⁴² engedelmességébe. Ez a belépés az Eucharishtiában lehetséges. Ebbe az áldozatba kapcsolódnak be a hívők, akik a pappal együtt ajánlják fel magukat, s így bizonyos értelemben ők is az Eucharisztia felajánlói lesznek: „Az Eucharishtiában Krisztus áldozata az Ő teste tagjainak áldozata is lesz. A hívők élete, dicsérete, fájdalma, imádsága és munkája egyesül Krisztus életével, dicséretével, fájdalmával, imádságával és munkájával és az Ő teljes odaadásával, és ezáltal új értéket nyer. Krisztus oltáron jelenlévő áldozata minden keresztény nemzedéknek megadja a lehetőséget, hogy egyesüljön az Ő áldozatával.”⁴³

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

ULRICH WILCKENS – WALTER KASPER

Felhívás az ökumenére

„Az Evangélium az igazi keresztény hit középpontja. Isten azt akarja, hogy az összes keresztény ismerje el Urának Jézus Krisztust, az ő egyszülött Fiát, akit értünk keresztre feszítettek, és aki feltámadott. Akarja, hogy mindannyian az egyetlen Isten Lelkének, a Szentléleknek erejéből éljünk. Közösséget alkotott, az egyetlen egyházat, amelynek azért kell katolikusnak lennie, mert evangélikus, azaz evangéliumi. (...) Felhívásunk az ökumenére erre akar ráébreszteni.”

A reformáció jubileumi évében Walter Kasper bíboros és Ulrich Wilckens ny. lutheránus püspök ezekkel a szavakkal hív meg mindnyájunkat a belső megújulásra. „Négykezes” könyvük katolikus és evangélikus megvilágításban sorra veszi a legfontosabb témákat, amelyek az ökumenikus párbeszéd során fölvetődnek.

Ára: 2.400 Ft